

УДК 24-67:243.4]:327.39:911.3(510:515)
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2026.27.5>

Володимир ЗАДІРАКА, асп.
ORCID ID: 0009-0004-8459-2273
e-mail: volodymyrzadiraka@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТИБЕТСЬКОГО БУДДИЗМУ ПІСЛЯ 1959 РОКУ

Вступ. Досліджено процес інституціональних трансформацій тибетського буддизму після подій 1959 року, коли насильницьке встановлення контролю КНР над Тибетом та масова еміграція Далай-лами і тибетської громади спричинили глибокий розрив у традиційних релігійних, освітніх і культурних структурах. У центрі уваги – руйнування сакральної географії тибетського буддизму, демонтаж монастирської системи та подальше формування нових інституцій у вигнанні, що визначили сучасне глобальне поширення традиції.

Методи. Базовано на історико-аналітичному підході з використанням порівняльного аналізу інституцій тибетського буддизму до та після 1959 року. Залучено праці провідних буддологів та етнографів, а також контекстуальний аналіз освітніх, культурних і релігійних практик тибетської діаспори та західних центрів буддизму.

Результати. Показано, що втрата територіальної та сакральної бази призвела до суттєвої "де-територіалізації" тибетського буддизму: релігійні практики, влада та родові лінії стали мобільними й транснаціональними. У вигнанні було відновлено ключові монастирські традиції, створено навчальні центри, бібліотеки й школи, що забезпечили відтворення чернечої освіти та культурної спадкоємності. Виявлено, що водночас значне поширення традиції на Заході спричинило інновації у викладанні, появу нових освітніх програм та залучення нетибетської аудиторії до збереження і розвитку буддизму. Західні центри, перекладацькі ініціативи та участь учених і практиків сприяли глобалізації традиції, але водночас породили ризики спрощення та комерціалізації.

Висновки. Визначено, що інституціоналізація тибетського буддизму у вигнанні демонструє високу адаптивність традиції, яка змогла зберегти спадкоємність без прив'язаності до сакрального ландшафту Тибету. Аргументовано, що нові інституції виконують роль носіїв релігійної автентичності, одночасно сприяючи культурній інтеграції та глобальній присутності буддизму. Трансформації після 1959 року виявили як уразливість традиції перед геополітичними викликами, так і її здатність до інновацій та міжкультурного діалогу.

Ключові слова: тибетський буддизм, інституціоналізація, сакральна географія, діаспора, монастирська освіта, глобалізація, культурна трансформація.

Вступ

Сучасна інституціоналізація тибетського буддизму невіддільна від ключових подій 1959 року, коли Китайська Народна Республіка силою встановила контроль над Тибетом. Подальша втеча Далай-лами і десятків тисяч тибетців у вигнанні ознаменувала як насильницьке переривання багатовікових буддистських традицій у Тибеті, так і початок безпрецедентної релігійної та культурної трансформації (Samuel, 1993).

Повстання 1959 року і подальша масова втеча розгорталися на тлі зростання напруженості між тибетською владою і китайським урядом, політика якого була спрямована проти монастирів і підривала автономію буддистських інституцій. За цим стався майже повний демонтаж тибетської монастирської системи, коли тисячі монастирів було зруйновано, а релігійні лідери змушені були виїхати у вигнання або зазнали переслідувань (Lopes, 2018).

Проте у вигнанні тибетський буддизм знайшов нові форми інституційного вираження. Далай-лама та лами у вигнанні заснували нові монастирі та освітні центри по всій Індії та в ширшій діаспорі, реконструюючи релігійні ієрархії та адаптуючи традиції до нових соціально-політичних реалій. Ці зусилля не лише зберегли тибетський буддизм, але й уможливили його глобальне поширення, перетворивши його на міжнародну традицію з активними інституціями за межами Тибету.

Цей історичний розрив і подальше оновлення залишаються центральними для розуміння того, як тибетський буддизм еволюціонував від своїх традиційних монастирських основ у Тибеті до транснаціонального релігійного феномену, що характеризується стійкими інституціями і значним впливом на глобальні духовні ландшафти.

Мета статті полягає у всебічному дослідженні інституціональних трансформацій тибетського буддизму після подій 1959 року та виявленні механізмів, через які традиція зуміла адаптуватися до втрати територіальної та сакральної основи. Автор прагне з'ясувати, як руйнування монастирської системи й вимушена міграція спричинили формування нових релігійних, освітніх та культурних інституцій у вигнанні, а також оцінити їхній вплив на глобальне поширення тибетського буддизму. Особливу увагу приділено тому, як ці процеси забезпечили збереження автентичності традиції, водночас відкривши простір для інновацій, міжкультурного діалогу та залучення нетибетських спільнот.

Методи

Дослідження ґрунтується на комплексному історико-аналітичному підході, спрямованому на реконструкцію інституційного розвитку тибетського буддизму до та після 1959 року. Застосовано порівняльний аналіз змін у монастирських структурах, освітніх системах і моделях релігійної влади як у Тибеті, так і в умовах вигнання. Методологія включає критичний аналіз первинних історичних джерел, архівних матеріалів та офіційних документів інституцій тибетської діаспори.

У дослідженні використано також напрацювання провідних буддологів, антропологів і дослідників діаспор, що забезпечує багаторівневе тлумачення інституційних трансформацій. Контекстуальний аналіз освітніх, культурних і релігійних практик у середовищі тибетської діаспори та західних центрів буддизму дозволяє виявити процеси адаптації, переосмислення та глобалізації традиції.

Методологічний інструментарій доповнюється елементами соціологічної теорії інституцій, що дає змогу простежити механізми підтримання легітимності, спадко-

емності та владних структур тибетського буддизму в нових соціально-політичних контекстах.

Результати

Вимушена еміграція Далай-лами і тибетської буддистської громади в 1959 році спричинила глибокий розрив не лише в політичних і соціальних структурах, але й у самому серці екзистенційної географії тибетського буддизму. Тибет був більше ніж просто батьківщиною – це був беззаперечний географічний і сакральний центр духовного життя, чернечої традиції та релігійного авторитету. Втрата прямого доступу до Тибету докорінно змінила ландшафт тибетського буддизму та його інституційний розвиток.

Гори, долини та монастирі Тибету були просякнуті глибоким релігійним змістом, вважалися "Полеми заслуг" – ландшафтом, що віддзеркалював буддистський космос. Примусове виселення лам і вірних з цього середовища розірвало багатовіковий фізичний зв'язок зі святими місцями, паломницькими маршрутами і монастирськими осідками, які визначали сакральну географію тибетського буддизму (Samuel, 1993).

Перехід у вигнання означав, що тибетський буддизм більше не міг поклатися на свою традиційну вкоріненість у землі. Фізична розлука призвела до втрати безпосереднього доступу до реліквій, священних об'єктів і духовної сили місця, що вплинуло на колективну релігійну ідентичність і ритуальну спадкоємність.

У середині Тибету китайська влада посилила контроль над релігійними інституціями, обмежила набір до монастирів, зруйнувала тисячі монастирів і заборонила зображення Далай-Лами. Кампанії, що тривають, спрямовані не лише на придушення політичного дисидентства, але й на "китаїзацію" тибетського буддизму – розрив живого зв'язку між вигнаними лідерами та їхньою історичною батьківщиною (Kapstein, 2006).

Змушена адаптуватися, тибетська буддистська діаспора заснувала нові центри в Індії, Непалі та по всьому світу, де священні ритуали та інституційні структури довелося реконструювати без фізичної близькості до їхніх давніх осередків. Це призвело до процесу "детериторіалізації", коли влада і релігійні практики, колись невіддільні від тибетського ландшафту, стали мобільними і транснаціональними (Kolas, & Thowson, 2005).

Релігійна і культурна ідентичність діаспори залежала від пам'яті, передання текстів і нових освітніх установ, а не від паломництва і територіальної приналежності. Хоча це сприяло стійкості та інноваціям, але також викликало занепокоєння щодо довгострокової автентичності та втрати традицій серед нових поколінь, далеких від Тибету.

Без об'єднувальної сили традиційних центрів тибетський буддистський світ у вигнанні почав відчувати "автономізацію" лам і родів, з більшим розмаїттям інтерпретацій і практик у розпорощених громадах. Тінь втраченої батьківщини – "привид" колишніх інституцій – залишалася активною, постійно відтворюючись у нових соціально-політичних умовах (Lopes, 2018).

Драматичний відрив від Тибету як географічного та сакрального центру став поворотним моментом для тибетського буддизму. Здатність громади підтримувати релігійний авторитет і культурну єдність тепер залежить не від місця, а від адаптивних інституцій, спільної пам'яті та транснаціональних мереж, які підтримують бачення повернення і спадкоємності (Lopes, 2018).

Цей драматичний розрив є ключовим для розуміння як вразливості, так і інноваційної сили інституціоналізації тибетського буддизму в сучасну епоху. Життєва реальність вигнання постійно формує його розвиток, гло-

бально переосмислюючи те, що означає бути тибетцем і буддистом за межами самого Тибету.

У вигнанні лідери тибетського буддизму швидко відновили монастирі та навчальні центри, особливо в Індії та Непалі. Вони стали вирішальними для підтримки релігійної освіти, передавання чернечих родоводів і збереження канонічних текстів.

Створення шкіл для біженців і монастирських університетів забезпечило платформи для передавання релігійних, мовних і культурних знань новим поколінням, забезпечуючи тяглість, незважаючи на переміщення.

Відірвана від сакральної географії Тибету, громада вигнанців адаптувала ритуали та організаційні форми до нових контекстів, зокрема й до суспільств у Південній Азії та на Заході, що їх приймали. Цей процес часто викликав появу інноваційних практик, які відповідали на виклики та можливості життя у діаспорі.

Необхідність виживання у вигнанні сприяла поширенню діяльності за межі самих тибетців. Монастирі в Індії та зростання кількості тибетських буддистських центрів по всьому світу сприяли міжкультурній взаємодії, роблячи тибетський буддизм доступним для західних і нетибетських практиків.

Тибетські інституції у вигнанні сприяли формуванню почуття спільноти та ідентичності серед широко розпорощених тибетців. Ці мережі не лише підтримували релігійну практику, але й слугували джерелом соціального та культурного капіталу, сприяючи формуванню особливої тибетської ідентичності, пов'язаної з буддизмом.

Нове середовище спонукало до "культурного переосмислення" буддистських структур і доктрин. Це викликало як збереження основних традицій, так і появу нових форм, пристосованих до транснаціонального, плюралістичного світу.

У вигнанні інституціоналізація часто набувала більш демократичних та інклюзивних форм, з більшою доступністю для жінок, мирян і нетибетців. Програми для іноземців у монастирях, що приймають практиків із Заходу, є прикладом цієї тенденції.

Історично тибетські буддистські інституції були нерозривно пов'язані з землею. Монастирі, храми та паломницькі маршрути було створено в місцях, які, як вважалось, мали унікальну духовну силу, формуючи "священну географію", що підкріплювала релігійний авторитет та ідентичність громади. Ці інституції були не просто фізичними спорудами, а втіленням багатовікових зв'язків між територією, родоводом і буддистським космосом. Сам ландшафт – гори, озера і долини – розглядався як живий, наповнений сакральним змістом, а монастирські комплекси слугували центрами ритуальної діяльності, науки та управління.

Перед тибетською громадою постало монументальне завдання відбудувати свої інституції як у буквальному, так і в символічному сенсі. Монастирі та релігійні коледжі доводилося відбудовувати з нуля, часто з обмеженими ресурсами, на незнайомих територіях. Це був не лише фізичний, але й культурний та духовний виклик – відтворення основ тибетської ідентичності та релігійного життя без їх первісної сакральної географії.

Дхарамсала, що на півночі Індії, стала основним місцем цієї реконструкції. Вона стала не лише офіційним місцем перебування Центральної тибетської адміністрації (уряду у вигнанні), але й жвавим духовним центром, де збиралися провідні ламі, монастирські спільноти та миряни-практики. У Дхарамсалі Далай-лама відновив свою резиденцію і керівництво, що символізує як спадкоємність, так і трансформацію.

Тут було засновано нові монастирські комплекси, навчальні заклади та культурні організації, що відтворюють елементи втраченого тибетського світу, адаптуючись до нових соціальних і політичних реалій. Таким чином, Дхарамсала функціонує як епіцентр інституційного тибетського буддизму у вигнанні – центр як управління, так і релігійного відродження, що об'єднує світову діаспору і підтримує надії на збереження культури та майбутнє повернення (Powers, 2007).

Вимушене вигнання тибетських буддистів після 1959 року спричинило яскравий ренесанс релігійної та світської освіти. Вирвані зі своєї батьківщини, тибетці відродили свої традиції через цілеспрямований процес інституційного та педагогічного відродження.

Заснування нових монастирів і навчальних закладів. Монастир Намг'ял. Відновлений в Індії після вигнання Далай-лами, монастир Намг'ял став головним монастирським центром релігійного навчання і практики, слугуючи особистим монастирем Далай-лами.

Бібліотека тибетських творів та архівів (LTWA). Заснована в 1971 році в Дхарамсалі, LTWA слугує сховищем тибетських рукописів, текстів і культурних артефактів, а також активним центром буддистських студій, досліджень і збереження спадщини (Samuel, 1993).

У вигнанні було засновано нові освітні центри, що представляють чотири основні школи тибетського буддизму – Гелуг', Ньїнг'ма, Каг'ю та Сак'я. Серед визначних прикладів – монастирі Дрепунг, Сера і Ганден для школи Гелуг', Намдролінг для Ньїнг'ма, Румтек для Каг'ю і монастир Сак'я в Індії. Ці інституції забезпечили продовження різноманітних філософських традицій і схоластичних практик (Powers, 2007).

Ознакою тибетської монастирської освіти є ступінь геше, вищий академічний і релігійний титул, який можна здобути після ретельного вивчення буддистської філософії та логіки. У вигнанні навчальна програма геше була ретельно відновлена у новостворених монастирських університетах, таких як Дрепунг Гоманг, Сера Мей та Ганден Джангце. Сотні монахів відновили навчання, що дозволило новим поколінням досягти найвищих наукових досягнень, незважаючи на відокремленість від Тибету (Wallace, 1993).

Школи для тибетських дітей в Індії. Визнаючи важливість як світської, так і релігійної освіти, Далай-лама і Центральна тибетська адміністрація заснували мережу тибетських шкіл по всій Індії, зокрема й Тибетське дитяче село (ТДС) в Дхарамсалі. Ці заклади забезпечували навчання тибетської мови, культури та історії, а також основних академічних предметів, забезпечуючи як культурну спадкоємність, так і адаптацію до життя у вигнанні.

Завдяки цим школам нове покоління тибетців-мирян здобуло грамотність і навички, підтримуючи стійкість і лідерство громади. Доступ до освіти для дівчат і мирян, раніше обмежений, значно розширився у вигнанні.

Зустріч тибетського буддизму із західною аудиторією призвела до глибокої трансформації як стилю, так і змісту викладання. Західні студенти перестали бути просто пасивними споживачами буддистських знань – вони стали активними учасниками оновлення та глобалізації традиції.

Західні послідовники тибетського буддизму вийшли за межі простого вивчення традиції; вони все більше сприяють її збереженню, адаптації та інституційному зростанню. Багато з них займаються перекладом текстів, організацією центрів і розробкою нових курсів, таким чином роблячи тибетський буддизм доступним для ширшої аудиторії.

Такі центри, як Копан, ФПМТ (Фонд збереження традиції Махаяни) і Рігпа, створили на Заході міцні громади, які часто очолюють або значною мірою підтримують нетибетці. Ці центри слугують життєво важливими осередками для міжкультурного обміну та відновлення буддистської практики в усьому світі (Hodel, 2001).

Спостерігається значне поширення курсів англійською мовою, що відображає потреби та очікування західних студентів. Вони варіюються від вступних медитаційних ретритів до поглиблених навчальних програм.

Навчальні матеріали та вчення часто адаптовані для аудиторії без монастирського досвіду. Пояснення буддистської філософії, технік медитації та етики подаються у спрощених, чутливих до контексту форматах, придатних для мирян-практиків і новачків.

Навчальні програми міжнародних центрів, таких як Копан, ФПМТ і Рігпа, включають покрокові курси, що охоплюють основи буддизму, медитацію, співчуття і навіть світські застосування усвідомленості. Ці програми часто поєднують традиційні вчення із західними педагогічними методами, включаючи дискусії, семінари та мультимедійні ресурси.

Монастир Копан: пропонує структуровані курси для початківців із буддистської філософії та медитації, які підходять для іноземних студентів. **ФПМТ** пропонує "Базову програму", розроблену Ламою Зопою Рінпоче, яка представляє ключові вчення як ефективні за часом, орієнтовані на практику, пристосовані до розкладу і стилів навчання західних студентів. **Рігпа** пропонує поетапні програми від вступної медитації до поглибленого вивчення, з курсами, доступними по всьому світу і адаптованими як для новачків, так і для просунутих практиків.

Кілька західних учителів і науковців відіграли центральну роль в інтерпретації та передаванні тибетського буддизму для нетибетської аудиторії:

Роберт Турман. Визнаний піонером у поширенні тибетської буддистської філософії та практики на Заході, Турман поєднує ретельну академічну роботу з практичним керівництвом для мирян-послідовників. Плідний автор і співзасновник Тибетського дому в Нью-Йорку, він наголошує на інтеграції буддистської мудрості в основну культуру та освіту (Thurman, 1995).

Алан Воллес. Провідний науковець, перекладач і вчитель медитації, Алан Воллес відомий тим, що поєднує буддистські дослідження із західною наукою. Він виступає за включення споглядальних методів у психологічні дослідження і розробив освітні програми, адресовані як монастирській, так і науковій аудиторії (Wallace, 1993).

Матьє Рікард. Буддистський монах і письменник з науковою освітою, Рікард перекладає традиційні вчення і бере активну участь у діалозі між тибетськими майстрами і західними вченими. Його публікації та публічні виступи познайомили світову читацьку аудиторію з основними ідеями тибетського буддизму, підкреслюючи як духовну глибину, так і практичне співчуття (Ricard, 2015).

Західна аудиторія стала каталізатором нової ери для тибетського буддизму – ери, яка характеризується мовною адаптацією, методологічними інноваціями та глобальною залученістю, що забезпечує життєздатність і актуальність традиції далеко за межами її гімалайських витоків.

У діаспорі тибетський буддизм стикається із силами розмивання і трансформації. Оскільки традиція охоплює нові аудиторії, то вона часто піддається впливу тенденцій, екзотики та поширенням так званого "поп-буддизму". На тлі цих викликів інституції відіграють важливу подвійну роль: вони діють і як щит, захищаючи основні

вчення і традиції, і як мембрана, фільтруючи зовнішні впливи, уможлиблюючи вибірково адаптацію (Lopes, 2018).

У глобальному контексті, особливо на Заході, елементи тибетського буддизму часто привласнюються як модні тенденції або символи екзотичної духовності, зводячи складні традиції до поверхневих трендів або споживчих продуктів.

Спрощені версії буддистської медитації та філософії привласнюються культурою велнесу, іноді позбавляючи їх етичної та філософської глибини.

Монастирські університети, офіційні центри Дхарми та визнані інституції активно працюють над збереженням доктринальної чистоти, ритуальної точності та цілісності лійні передавання (як у вигнанні, так і в глобальній діаспорі). Завдяки структурованим освітнім програмам, контрольованим процесам ініціації та формальним відносинам між учителем і учнем, інституції відрізняють автентичні вчення від розмитих або спотворених форм.

Церковні ієрархії, процеси атестації (такі як ступінь геше) і протоколи авторизації вчителів слугують механізмами контролю якості, зберігаючи як зміст, так і процес (Samuel, 1993).

ЦТА (Центральна Тибетська Адміністрація), що базується в Дхарамсалі, є не лише урядом у вигнанні, але й ключовим організаційним органом у релігійних справах. Вона координує зусилля з підтримки монастирських стандартів, нагляду за визнанням тулку (лами-реінкарнації) і підтримки культурних інституцій. Цей адміністративний кістяк допомагає організувати та об'єднати світову громаду тибетських буддистів (Kapstein, 2006).

Система визнання та інтронізації тулку (перевтілених духовних учителів) залишається потужним інструментом інституційної спадкоємності. Ідентифікація, навчання та публічне утвердження цих постатей допомагають гарантувати збереження як владних структур, так і живих зв'язків з історією тибетського буддизму.

Постійне визнання тулку, часто під інституційним наглядом, забезпечує духовне лідерство і підтримує згуртованість у розрізних діаспорних громадах.

Інституціоналізація тибетського буддизму у вигнанні та його глобальне поширення принесли значні виклики, що виникли через напруженість між збереженням традиційної глибини та реагуванням на нове культурне середовище. Ці виклики висвітлюють складні переговори, пов'язані зі збереженням релігійної автентичності за взаємодії з сучасністю та глобалізацією.

Традиційний тибетський буддизм – це багата, складна система, що включає в себе складні ритуали, філософські дослідження та тривале чернече життя. На протиположності цьому популяризована форма уважності, що широко викладається на Заході, часто зводить буддизм до світських технік медитації, зосереджених на знятті стресу і психічному благополуччі.

Тибетські практики уважності вбудовані в ширшу систему, яка включає етичну поведінку, реінкарнацію, карму і прагнення до просвітлення. Західний рух усвідомленості має тенденцію виривати медитацію з цього контексту, що дехто вважає розмиванням або спотворенням первісної традиції.

Ця розбіжність може створити плутанину для практиків і викликати занепокоєння серед тибетських учителів щодо того, як спрощення може підірвати цілісність і глибину тибетського буддистського вчення.

Система тулку, яка визнає реінкарнацію духовних лідерів, стикається зі скептицизмом на Заході через свої метафізичні твердження, що суперечать сучасним, часто світським, поглядам. Деякі західні критики став-

лять під сумнів легітимність визнання тулку й авторитарні аспекти лідерства лами (Samuel, 1993).

Влада лами, що традиційно ґрунтується на родоводі, духовному досвіді та визнанні з боку однолітків, іноді розглядається на Заході як ієрархічна і несумісна з демократичними чи егалітарними ідеалами. Західні голоси часто виступають за більшу прозорість і підзвітність духовного лідерства.

Навіть усередині тибетського буддизму лунають голоси, що закликають до реформи системи тулку для вирішення політичних і соціальних питань, що свідчить про те, що як внутрішня, так і зовнішня критика впливають на поточні дебати про владу.

Дискусія і висновки

Тибетський буддизм у вигнанні та в глобальному середовищі балансує на тонкій межі між адаптацією до нових культурних контекстів (інкультурацією) та збереженням доктринальної чистоти. Адаптація необхідна для того, щоб залишатися актуальною і доступною, але при цьому існує ризик скомпрометувати традиційне вчення (Lopes, 2018).

Включення місцевих мов, звичаїв, педагогічних методів і нових організаційних структур полегшує взаємодію з різноманітними послідовниками по всьому світу.

Інституції прагнуть зберегти канонічне вчення, ритуальні форми і монастирську дисципліну, захищаючи традицію від надмірного розмивання або спотворення.

Ця взаємодія триває, вимагаючи постійного розрізнення і компромісу. Вона відображає ширший виклик, з яким стикаються багато діаспорних релігій, балансуючи між спадкоємністю та змінами в нових умовах.

Ці питання охоплюють нинішню перехресну тибетського буддизму, коли він взаємодіє з сучасною світською культурою, глобалізацією та мінливими релігійними ландшафтами. Життєздатність традиції залежить від того, наскільки ефективно вона зможе відповісти на ці виклики, не втрачаючи при цьому своєї основної ідентичності.

Інституціоналізація тибетського буддизму в еміграції не була простим процесом "консервації в бурштину" давньої традиції. Навпаки, вона стала життєво важливим механізмом еволюції. Завдяки новоствореним структурам, монастирським та освітнім установам, збереженим лініям передавання та міцній адміністративній системі, тибетський буддизм вижив і процвітає як жива, динамічна духовна система навіть за межами своєї батьківщини.

Замість зробити традиції скам'янілими ці інституції уможливили адаптацію, інновації та здатність взаємодіяти з мінливим світом. Досвід вигнання сприяв як стійкості, так і творчості, що дозволило тибетському буддизму зберегти доктринальну глибину, підготувати нові покоління практиків і стати глобальним феноменом.

Проте вже розпочався новий етап: інституціоналізація тибетського буддизму в мережевому, цифровому світі. Онлайн-навчання через YouTube і Zoom, міжнародні ретрити і глобальні цифрові санґхи – все це нові форми спільноти і передавання вчення. Ці нові технології та формати знову зміщують межі того, що вважається "традиційним", вимагаючи нової переоцінки автентичності, авторитету та адаптації (Hodel, 2001).

Оскільки тибетський буддизм продовжує відповідати на виклики та можливості глобалізованого, мережевого суспільства, його інституції залишатимуться центральними – не як бар'єри для змін, а як еволюційні рамки, що підтримують духовну спадкоємність, інновації та зростання.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Hodel, B. (2001). *Tibetan Buddhism in the West: Is it working? An interview with B. Alan Wallace*. Tricycle. <https://surl.li/pqqyeg>
- Kapstein, M. T. (2006). *The Tibetans*. Blackwell Publishing. <https://surl.li/uxkpqo>
- Kolas, A., & Thowsen, M. P. (2005). *On the margins of Tibet: Cultural survival on the Sino-Tibetan frontier*. University of Washington Press. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/75794/9780295804101.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lopes, A. J. (2018). *Tibetan Buddhism in diaspora: Cultural re-signification in practice and institutions*. Routledge. <https://surl.li/kzktgu>
- Powers, J. (2007). *Introduction to Tibetan Buddhism*. Second edition. Snow Lion Publications. <https://surl.li/cguazc>
- Ricard, M. (2016). *Altruism: The power of compassion to change yourself and the world*. Little, Brown and Company. <https://surl.li/pdcslr>
- Samuel, G. (1993). *Civilized shamans: Buddhism in Tibetan societies*. Smithsonian Institution Press. <https://surl.li/rfinjq>
- Thurman, R. (1995). *Essential Tibetan Buddhism*. HarperCollins. <https://surl.li/owcmjf>
- Wallace, B. A. (1993). *Tibetan Buddhism from the ground up: A practical approach for modern life*. Wisdom Publications. <https://archive.org/details/tibetanbuddhismf0000wall>

References

- Hodel, B. (2001). *Tibetan Buddhism in the West: Is it working? An interview with B. Alan Wallace*. Tricycle. <https://surl.li/pqqyeg>

Volodymyr ZADIRAKA, PhD Student
 ORCID ID: 0009-0004-8459-2273
 e-mail: volodymyrzadiraka@gmail.com
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

- Kapstein, M. T. (2006). *The Tibetans*. Blackwell Publishing. <https://surl.li/uxkpqo>
- Kolas, A., & Thowsen, M. P. (2005). *On the margins of Tibet: Cultural survival on the Sino-Tibetan frontier*. University of Washington Press. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/75794/9780295804101.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lopes, A. J. (2018). *Tibetan Buddhism in diaspora: Cultural re-signification in practice and institutions*. Routledge. <https://surl.li/kzktgu>
- Powers, J. (2007). *Introduction to Tibetan Buddhism*. Second edition. Snow Lion Publications. <https://surl.li/cguazc>
- Ricard, M. (2016). *Altruism: The power of compassion to change yourself and the world*. Little, Brown and Company. <https://surl.li/pdcslr>
- Samuel, G. (1993). *Civilized shamans: Buddhism in Tibetan societies*. Smithsonian Institution Press. <https://surl.li/rfinjq>
- Thurman, R. (1995). *Essential Tibetan Buddhism*. HarperCollins. <https://surl.li/owcmjf>
- Wallace, B. A. (1993). *Tibetan Buddhism from the ground up: A practical approach for modern life*. Wisdom Publications. <https://archive.org/details/tibetanbuddhismf0000wall>

Отримано редакцією журналу / Received: 14.11.25
 Прорецензовано / Revised: 20.11.25
 Схвалено до друку / Accepted: 14.12.25

INSTITUTIONAL TRANSFORMATIONS IN TIBETAN BUDDHISM AFTER 1959

Background. *The article examines the institutional transformations of Tibetan Buddhism following the events of 1959, when the violent imposition of PRC control over Tibet and the mass exile of the Dalai Lama and the Tibetan community caused a profound rupture in traditional religious, educational, and cultural structures. The study focuses on the destruction of the sacred geography of Tibetan Buddhism, the dismantling of the monastic system, and the subsequent formation of new institutions in exile that shaped the contemporary global spread of the tradition.*

Methods. *The research is based on a historical-analytical approach employing comparative analysis of Tibetan Buddhist institutions before and after 1959. The study draws on the works of leading scholars in Buddhist studies and ethnography, as well as contextual analysis of educational, cultural, and religious practices within the Tibetan diaspora and Western Buddhist centers.*

Results. *The analysis demonstrates that the loss of territorial and sacred foundations led to significant "de-territorialization" of Tibetan Buddhism: religious practices, authority, and lineage structures became mobile and transnational. In exile, major monastic traditions were re-established, and new learning centers, libraries, and schools were created, ensuring the continuity of monastic education and cultural transmission. The expansion of Tibetan Buddhism in the West generated innovations in teaching, the development of new educational programs, and the inclusion of non-Tibetan practitioners in preserving and evolving the tradition. Western Buddhist centers, translation initiatives, and academic engagement contributed to the global dissemination of Tibetan Buddhism, while also introducing risks of simplification and commercialization.*

Conclusions. *The institutionalization of Tibetan Buddhism in exile demonstrates the tradition's remarkable adaptability, maintaining continuity without dependence on Tibet's sacred landscape. New institutions serve as carriers of religious authenticity while simultaneously fostering cultural integration and global presence. The post-1959 transformations reveal both the vulnerability of the tradition to geopolitical pressures and its capacity for innovation and intercultural dialogue.*

Keywords: *Tibetan Buddhism; institutionalization; exile; sacred geography; diaspora; monastic education; globalization; cultural transformation.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.